

Janko P Veselinović, profesor, Poljoprivredni fakultet Novi Sad

POLOŽAJ, ZNAČAJ I PERSPEKTIVE STRANAKA SRPSKE I HRVATSKE MANJINE U HRVATSKOJ I SRBIJI

Apstrakt: U radu je dat osvrt na političke stranke srpske i hrvatske manjine u Hrvatskoj i Srbiji. Uz kratak istorijski uvod, daje se pregled sadašnje političke organizovanosti Srba i Hrvata u manjinskim strankama kao i opredeljenost birača srpske i hrvatske manjine prema “većinskim” strankama. Analizira se i uloga stranaka manjina u zaštiti manjinskih prava sunarodnika. Posebno je dato viđenje uloge ovih stranaka u popravljanju odnosa među ova dva naroda i države.

Ključne reči: Srbi, Hrvati, stranke, manjine

Značaj manjinskih stranaka u demokratskom društvu

U demokratskoj državi stranačko organizovanje na nacionalnoj osnovi nije dominantan oblik organizovanja. Prema većini autora, stranačko organizovanje na nacionalnoj osnovi naglašenije je u nedemokratskim državama koje funkcionišu na etničkoj, a ne na građanskoj osnovi. Iako za takvo stanovište ima osnova, smatramo da stranačko organizovanje na nacionalnoj osnovi ne mora da sa sobom *apriori* nosi i nedemokratičnost. Postoje društva u kojima su nacionalne podele istorijska kategorija, te kao takve u dobroj meri prevaziđene. Stranke sa nacionalnim imenom u takvim državama više su posledica tradicije, nego njihovog nacionalnog, a još manje nacionalističkog karaktera. U takvim društvima “nacionalno obojene” stranke u svojim programima jednaku važnost daju socijalnom programu, poreskoj, spoljnoj politici i nacionalni programi su samo deo programskih platformi.

Sa druge strane, u državama nastalim na prostoru bivše SFRJ stranke nacionalnih manjina u najvećoj meri predstavljaju osnovne poluge u očuvanju nacionalnog identiteta manjinskih prava tih manjina. To bi se moglo reći i za stranke Srba u Hrvatskoj i Hrvata u Srbiji.

Raspad SFRJ i nastanak višestranačja u novonastalim državama, postavio je i pitanje formiranja stranaka pripadnika manjinskih naroda, koji su odjednom postali manjine u tim državama. Uloga manjinskih stranaka u ratnim sukobima bila je od malog značaja. Prestankom ratnih sukoba značaj manjinskih stranaka, posebno po pitanju zaštite manjinskih prava bila je od presudnog značaja.

Postavlja se i pitanje ko su autentični zastupnici nacionalnih manjina u parlamentima? Da li su to samo predstavnici manjinskih političkih stranaka, predstavnici manjinskih stranaka na listama “većinaca” ili su to možda i pripadnici manjinskog naroda bez obzira što ne pripadaju strankama nacionalnih manjina?

Kratak istorijski prikaz “manjinskih” stranaka Srba i Hrvata na području koje danas obuhvataju teritoriju Hrvatske i Srbije

Politički identitet Srba na prostoru današnje Hrvatske može se posmatrati uporedo sa političkim identitetom Hrvata na tom prostoru.

Polovinu prvog nestaleškog sabora u Zagrebu, juna 1848. godine, činili su Srbi. Osim toga na svim sednicama Dalmatinskog sabora, od početka njegova rada, već od 1861. godine, iako nije reč o klasičnom stranačkom organizovanju, Srbi imaju svoje predstavnike i deluju kroz klubove Narodne i Atutonomaške stranke. Sa “autonomašima” pobeđuju u Dubrovniku i zadarskom izbornom srezu. Srpsku narodnu stranku osnivaju 1880. godine. Predsednici dalmatinskog sabora bili su Srbi - Špiro Popović, Stjepan Mitrović Ljubiša i Srbin, katoličke vere, Đuro Vojnović.

Početak XX veka na području današnje Hrvatske postojale su dve političke stranke. Srpska samostalna stranka, čiji je predsednik bio Svetozar Pribićević i Radikalna stranka Jaše Tomića. Ove dve političke stranke predstavljale su početkom XX veka dva različita politička pravca Srba u Hrvatskoj.¹ Tadašnje vođe Srpske samostalne stranke zalagale su se za veću autonomiju Hrvatske, dok su je radikali, u načelu, odbacivali. Vođe Spske samostalne stranke bili su mahom intelektualci školovani u Pragu i njihove su ideje nastale pod velikim uticajem Tomaša Masarika, tada profesora praškog univerziteta, a posle i svetskog rata, prvog predsednika Čehoslovačke. Radikali su odbacivali Hrvatsku kao okvir političkog delovanja zbog straha od asimilacije. Svoju politiku radikali su vodili u okviru narodno-crkvene autonomije i Ugarskog sabora u Budimpešti. Vođe Srpske samostalne stranke imale su sasvim suprotan stav koji odbacuje istorijski koncept nacije i potvrđuje građanski koncept nacije. Još 1897. godine formirali su ujedinjenu srpsku i hrvatsku omladinu, organizaciju koja je zastupala ideju o jednom narodu, koji treba da ojača Hrvatsku na račun Ugarske. Posle stvaranja Hrvatsko – srpske koalicije, na njenom čelu bio je Frano Supilo, a Pribićević je bio sekretar.

Posle I svetskog rata Srbi, iz Hrvatske su se najčešće priklanjali dvema najvećim strankama na nivou zajedničke države – Narodnoj radikalnoj stranci, na čelu koje je bio Nikola Pašić i Demokratskoj stranci (Davidović, Pribićević). Odvajanjem Pribićevića od Demokratske stranke on stvara Samostalnu demokratsku stranku, pa su Srbi iz Hrvatske time dobili i treću političku opciju. Na sukobu Davidovića i Pribićevića, odnosno “srbijanaca” i “prečana” koje je od početka delilo stranku u dva tabora kulminira podelom i priklanjanjem 1924. godine 14 zastupnika novoj stranci (SDS) i formiranje vlade sa Nikolom Pašićem. Parlamentarni izbori 1925. donose dominaciju Nacionalnog bloka (Radikali, SDS...) koji osvaja većinu glasova Srba u Hrvatskoj. Demokratska stranka ostaju bez mandata u Hrvatskoj i Slavoniji. U ovom periodu, Srbi iz Hrvatske ulazili su i u Zemlji-radničku stranku, Jugoslovensku radikalnu zajednicu (JRZ) i Komunističku partiju Jugoslavije (KPJ).

Posle skupštinskog atentata na vođe Hrvatske seljačke stranke, suspendovan je Ustav i parlamentarizam, a kralj je 6. januara 1929. godine uspostavio lični režim, a usledila je zabrana rada nacionalnim strankama. Ovom merom posebno su bili “pogođeni” Srbi na području današnje Hrvatske. Ovo je i period kada se Pribićević

¹ Ranka Gašić, „Novi kurs“ u Srpskoj samostalnoj stranci 1903-1914 – promena paradigme nacionalne politike, zbornik „Srpsko – Hrvatski odnosi u 20. veku prošlost i perspektive“, „Centar za istoriju, demokratiju i pomirenje – Novi Sad“ i „Dijalog“ Zagreb, Grafo marketing – Novi Sad, 2008

ponovo suprostavlja kralju i centralizmu, ali i Pašiću. Pritisnuti teretom atentata srpski predstavnici u Zagrebu potpisuju 1932. godine “zagrebačke punktacije” protiv “srbijanske hegemonije”. U ovakvoj političkoj klimi Srbi u Hrvatskoj žive do ulaska Nemaca u Zagreb i proglašenja Nezavisne države Hrvatske 10. aprila 1941. godine koja provodi genocid nad srpskim narodom .

Period jednopartizma od 1945. godine do 1990. godine karakteriše ustavna ravnopravnost hrvatskog i srpskog naroda, ali i suštinska podela na komuniste i antikomuniste. U političkim delovanjima bio je veoma bitan nacionalni ključ, kao uostalom i na području cele SFRJ. Tako npr. u mešovitim sredinama ukoliko je predsednik opštine bio Hrvat, predsednik Izvršnog veća morao je biti Srbin. Ozbiljnije nacionalne podele nastaju tzv “Hrvatskim prolećem” 1971. godine.

Raspad Saveza komunista Jugoslavije i formiranjem višestranačkog sistema dovodi do formiranja stranaka Srba u Hrvatskoj. U Kninu je 17. februara 1990. formirana Srpska demokratska stranka, a za njenog predsednika izabran profesor Jovan Rašković.

Na prvim višestranačkim izborima u Hrvatskoj, održanim u maju 1990. Godine pobedila je Hrvatske demokratske zajednica. Srpski glasači su se masovno na tim izborima opredelili za Stranku demokratskih promena Ivice Račana. SDS je imao tri zastupnika: Jovana Opačića, dr Dušana Zelenbabu i Radoslava Tanjgu.

Ustav Republike Hrvatske, usvojen bez srpskih zastupnika 22. decembra 1990. godine, menja politički i ustavni status srpskog naroda, u odnosu na istorijsku i političku tradiciju minulih vekova, a posebno na ustavni položaj od 1947. do 1990. godine.

Po osamostaljivanju Hrvatske i stvaranja Republike Srpske Krajine u Hrvatskom Saboru Srbi su imali predstavnike u Srpskoj narodnoj stranci Milana Đukića. Ovaj period obeležen progonom Srba, oduzimanjem imovine, deljenjem otkaza u preduzećima i uopšte period u kome je biti pripadnik srpskog naroda vrlo često značilo biti građaninom drugog reda nije značilo i gašenje srpskih stranaka. Osnovni razlog za to je što bi to moglo imati negativne posledice na međunarodnom planu, a sa druge strane te političke stranke nisu bile nikakav činilac u političkom životu Hrvatske. Iako je bilo optužbi na račun Srba koji su pripadali tim strankama da ih je osnovala hrvatska država, kao alibi za odnos prema Srbima, pre bi se moglo reći da je reč o nužnosti tolerisanja njihovog postojanja iz napred navedenih razloga.

Slična situacija je bila i na području Republike Srpske Krajine gde se tamošnje vlasti nisu ni potrudile da daju mogućnost Hrvatima da se politički organizuju. Kako je RSK građena bez ozbiljnog političkog koncepta ta “sitnica” ne predstavlja nikakvo iznenađenje.

Kada je u pitanju političko organizovanje **Hrvata u Vojvodini, a time i Srbiji** do II svetskog rata značajno je da su u najvećem broju Hrvati bili u Radićevoj Hrvatsko seljačkoj stranci, ali i u Hrvatskom federalističkom bloku. Deo pripadnika hrvatskog naroda tada je bio i u Demokratskoj stranci i Komunističkoj partiji Jugoslavije.

Hrvatska seljačka stranka bila je konstantno zainteresovana za položaj Vojvodine, tretiranjem Srema kao sastavnog dela hrvatske i plebiscitarna odluka ostalog dela

teritorije pokrajine.² Ovi politički postulati u vezi sa Vojvodinom u HSS su određujući i u periodu nakon uvođenja diktature i koristili su ih srazmerno dnevno-političkoj potrebi koja je opet bila uslovljena trenutnom približavanju ili ne opozicionim strankama odnosno režimu.³

Kada je u pitanju period posle 90-ih godina XX veka, iako se Srbija u to vreme trudi da održi koncept „Jugoslavije u malom“ gde su nacionalne manjine ravnopravne sa narodima, odnosno većinskim narodom, postoje brojni problemi pri realizaciji manjinskih prava.

Ratne tenzije prenosile su se iz Hrvatske na položaj pripadnika hrvatskog naroda u Srbiji i njihovo političko organizovanje i delovanje. Demokratska stranka Hrvata u Vojvodini je jedina politička snaga Hrvata u tom periodu. U Subotici i Somboru je imala predstavnike u lokalnoj skupštini, a 1992. u koaliciji sa reformskim snagama Antun Skenderović ispred ove stranke dobija mandat narodnog poslanika u Narodnoj Skupštini Republike Srbije.

Trenutno stanje političke organizovanosti manjinskih stranaka Srba i Hrvata u Hrvatskoj i Srbiji

1. Stranke Srba u Hrvatskoj

U Hrvatskoj u kojoj trenutno živi preko 200.000, Srba trenutno egzistira pet partija sa srpskim predznakom.

Samostalna demokratska srpska stranka - SDSS na čelu sa dr Vojislavom Stanimirovićem koja je izrasla iz stranke SDS, čiji je prvi predsednik bio profesor Jovanom Raškovićem. Od mirne reintegracije Istočne Slavonije inkorporisana je u politički život Hrvatske, odnosno ponovo je formirana 1997. godine na području koje je tada bilo pod upravom UNTAES-a, odnosno područja Republike Srpske Krajine koje na osnovu Erdutskog sporazuma mirnom integracijom prelazi pod hrvatski suverenitet. Većina članova nove stranke su bili bivši funkcioneri SDS, koji su se kasnije spojili sa srpskim političarima koji su, poput Milorada Pupovca za vreme rada bili na područjima pod hrvatskom vlašću. Milorad Pupovac je ujedno i jedan od najznačajnijih lidera stranke. Naziv je uzet kao referenca na Samostalnu demokratsku stranku (Svetozara Pribićevića) koja je delovala pre II svetskog rata⁴.

SDSS je u početku bila ograničena na Istočnu Slavoniju, a na drugim područjima se za glasove Srba borila sa Srpskom narodnom strankom.

Na parlamentarnim izborima 2003. godine osvojila je sva tri mesta rezervisana za srpsku etničku manjinu. Posle ovih izbora SDSS, čini deo vladajuće koalicije na državnom nivou, iako ne učestvuje u Vladi. Od 2005. godine ova stranka osvaja vlast u značajnom broju „povratničkih“ opština u Hrvatskoj. Od 2007. godine i parlamentarnih izbora na kojima opet osvaja sva tri saborska mesta rezervisana za Srbe učestvuje u Vladi

² „Ideja o plebiscitu u Vojvodini više puta isticana, ali je uz nju, kao moguće i za Hrvate vrlo prihvatljivo rešenje postavljan i zahtev da severna pokrajina bude jedna od nekoliko ravnopravnih državnih jedinica.“; M.Radojević, Srpsko-hrvatski...; str 45.

³ Vojvođanski Bunjevci u Kraljevini SHS u svetlu srpsko-hrvatskih odnosa, Saša Marković, „Centar za za istoriju, demokratiju i pomirenje – Novi Sad“ i „Dijalog“ Zagreb, Grafo marketing – Novi Sad, 2008

⁴ Wikipedija

sa HDZ i drugim koalicionim partnerima dobivši mesto podpredsednika Vlade Republike Hrvatske koje je pripalo dr Slobodanu Uzelcu. Zanimljivo je da je na izborima 2007. godine SDSS po prvi put samostalno izašao u „borbu“ za saborske mandate u redovnoj izbornoj jedinici (mimo liste za nacionalne manjine) .

Prema podacima SDSS ova stranka trenutno samostalno upravlja u četrnaest hrvatskih opština, a u Kninu i Obrovcu su u koaliciji sa HDZ-om. Ova stranka je na poslednjim lokalnim izborima osvojila je 211 mandat u lokalnim predstavničkim telima.

Srpska narodna stranka - SNS, prva parlamentarna srpska stranka u Saboru Republike Hrvatske i to u tri saziva Sabora. Osnovana je 18.05.1991. godine. Prvi predsednik bio je Milan Đukić i ona je jedina stranka koja je egzistirala u Hrvatskoj za vreme rata od 1991-1995. godine. Milan Đukić bio je i saborski zastupnik u tri mandata do izbora 2003. Godine. Ova stranka je imala i vlast u opštini Donji Lapac i neko vreme u opštini Udbina. Posle smrti Đukića, stranka je sa veoma skromnim rezultatima (nekoliko mandata u opštini Plaški) i na ni jednom nivou ne participira u vlasti. Predsednik stranke od aprila 2007. godine je Milan Rodić

Nova srpska stranka - NSS, osnovana je u Vukovaru 1.februara 2009. Predsednik je Svetislav Lađarević, koji je posle sukoba napustio SDSS. Realnu snagu ima na području Vukovarsko-Srijemske županije. Predsednik NSS-a Svetislav Lađarević je istina neuspešno, učestvovao, na proteklim izborima(maj 2009.) za gradonačelnika Vukovara.

Partija podunavskih Srba – PPS. Regionalna stranka Radivoja (Rade) Leskovca, koji je „evoluirao“ od srpskog radikala do liberalnog političara. Srpska radikalna stranka Srpske Krajine je nakon Erdutskog sporazuma i dolaska istočne Slavonije pod hrvatsku vlast promenila ime u Partija podunavskih Srba. Ova stranka po izbornim rezultatima veoma skromna i pored činjenice da je veoma često pred izbore bila „zaslužna“ za dizanje političke atmosfere obojene nacionalnim „koloritom“, koja ipak nije donosila rezultate ovoj stranci. Možda je u pojedinim trenutcima to mogla biti dobra tema za izborni marketing hrvatskih političkih stranaka.

Demokratska partija Srba je najnovija politička partija Srba u Hrvatskoj. Osnovana je u aprilu 2009. godine, neposredno pred lokalne izbore. Na čelu stranke je formalno Dmitar Kojadinović, mada je faktički vođa stranke mnogo poznatiji Veljko Džakula, lider Srpskog demokratskog foruma iz Hrvatske. Na svojim prvim izborima stranka je osvojila 11 mandata u sedam lokalnih samouprava. Najbolje rezultate stranka je postigla u Dalmaciji. U drugim delovima Hrvatske stranke tek treba da se profiliše. Za ozbiljnije rezultate neophodna joj je i bolja stranačka infrastruktura, ali i veći broj kvalitetnijih kadrova.

Trenutni odnos i dominacija SDSS-a na lokalnom, županijskom i državnom nivou pokazuje i činjenica da je od 266 mesta koje su osvojile srpske liste u lokalnim „vijećima“ **SDSS osvojio 211**, dok su sve ostale stranke sa srpskim predznakom osvojile

29 mesta, a srpske nezavisne liste 36 mesta. U većini županija, gradova i opština SDSS je izašao na izbore samostalno, manjim delom u koaliciji sa levim blokom i SDP, dok je u Kninu, Vukovaru, kao i u opštinama Civljane u Šibensko-kninskoj i Vrbovskom u Primorsko-goranskoj županiji te Obrovcu u Zadarskoj županiji, SDSS bio u koaliciji sa vladajućom Hrvatskom demokratskom zajednicom (HDZ), sa kojom je u koaliciji i na državnom nivou. Koalicija se odnosila na jedinstvenim kandidatima za gradonačelnika i zamenike, dok su za gradska veća nastupali samostalno.

DPS Veljka Džakule osvojio je 11 mesta i to u Kninu 1, Obrovcu 3, Benkovcu 1, Civljanima 3, Kistanjama 1, Vojniću 1 i u Glini 1 mesto.

SNS, (stranka pokojnog Milana Đukića) osvojila je 4 mesta u opštini Plaški i time postigla veoma loš rezultat i ukoliko ne dođe do velikih promena ovakvi rezultati će sasvim marginalizovati ovu stranku.

NSS-Nova srpska stranka Svetislava Ladarevića osvojila je 11 većničkih mesta. Stranka je u ovom trenutku regionalnog opredelenja jer je nastupila na izborima isključivo u Vukovarsko srijemskoj županiji. U opštini Borovo osvojila je 2, u Markušici 4, Negoslavcima 3 i u Trpinji 4 većnička mesta.

PPS Radoslava-Rade Leskovca osvojila je svega 3 mandata i to 2 u Trpinji i 1 u Borovu.

Prethodna analiza pokazuje da je gotovo nužno ukрупnjavanje političkih stranaka Srba koji žive u Hrvatskoj. Moguće je da neke od ovih stranaka, ako se ne pripoje nekoj drugoj stranci ili koaliciji stranaka budu samo formalno registrovane.

Dok smo pripremali ovaj rad u medijima se pojavila deklaracija o povezivanju DPS-a, NSS i SNS čime bi se pored SDSS formirao još jedan blok manjih stranaka.

Poslednji lokalni izbori pokazuju da je porastao broj Srba koji su svoj glas dali, pre svega; SDP i HNS-u, a da je realno opao broj glasova srpskim političkim strankama. Posebno je to slučaj u Vukovarsko-sremskoj županiji i u Gradu Kninu. Ovakav rezultat mogao bi se povezati sa koalicijom sa HDZ jer prosečan glasač SDSS pred izborom izmeđđu ove koalicije i SDP rađe je dao glas ovim drugima, iako je mogao da pretpostavi da niti je to više SDP pre 90-ih, niti HDZ 90-ih. Srpski glasači nisu bili pripremljeni na ovaj preokret i vratile su svoje glasove u „staro jato“ glasača SDP-a. Ni glasači HDZ nisu sasvim bili oduševljeni ovim novim „miksom“, posebno u Vukovaru, pa su za gradonačelnika, na veliko iznenađenje izabrali predstavnika SDP. Nepotrebno je precenjivati i potcenjivati kapacitet srpskog glasačkog tela u ovom slučaju, ali Srbi nisu sami izabrali gradonačelnika jer je i većina Hrvata glasala za opciju SDP.

Deli li se srpska politička scena u Hrvatskoj na one koji su bliže HDZ-u i one kojima je „miliji“ SDP. Nesumljivo da, ali se ovde više ne radi o nacionalnoj ostrašćenosti već bi se pre moglo reći o racionalnom rasuđivanju. Oni koji ne glasaju više za SDSS ne zameraju ovoj stranci na koaliciji sa HDZ zbog istorijskih činjenica Tuđmanove vladavine i progona Srba već pre svega zbog „neučinkovitosti“ sadašnje koalicije u rešavanju nagomilanih pitanja Srba. I okretanje SDP-a više je odgovor na sadašnji trenutak, a manje prisećanje na skoriju istoriju.

Ovakvo izborno opredeljenje Srba ukazuje na porast njihovog razočarenja u politiku i nerealizovana obećanja vodstva srpskih političkih stranaka i njihovo glasanje je uveliko bilo glasanje protiv, a manje za trenutnu politiku SDP-a i HNS-a. Ostale srpske

stranke, zbog nedovoljne infrastrukture i rasepkanosti nisu mogle da privuku ovako razočarane glasače.

Postavlja se i pitanje nužnosti zagovaranja u stavu da Srbi u Hrvatskoj treba da se organizuju isključivo u srpske političke stranke. Postojanje srpske stranke ili stranaka u Hrvatskoj i to stranaka koje uživaju autoritet srpskog naroda i respektabilne su za većinski narod još uvek je nužnost. Ali konkurencija za biračko telo Srba u Hrvatskoj, ma kako ono bilo smanjeno, treba da bude i u programima velikih stranaka u Hrvatskoj.

Posebno važno pitanje je odnos velikih stranaka u Hrvatskoj prema položaju Srba u toj državi. Ni jedna od tih stranaka nema jasno i javno određen stav po tom pitanju. Odnosno, ove stranke se „ustručavaju“ da iznesu svoj stav i da na taj način pridobiju glasače srpske populacije. Razlog za to je bojazan da će, ukoliko se založe za prava Srba, izgubiti „tvrđe“ glasače srpske nacionalnosti. Tu gotovo da nema razlike između HDZ-a i SDP-a. Dok HDZ kao stranka desnice i stranka utemeljena na Tuđmanovoj doktrini odnosa prema srpskom pitanju, nema preteranu želju da se bori za srpske glasače ona je na skorašnjim izborima realizovala takvu kampanju da ne dovede u pitanje postizbornu koaliciju sa SDSS. Tačnije, HDZ je računao na SDSS kao svog postizbornog partnera i jedini cilj mu je bio da se glasači SDSS-a ne „preliju“ SDP-u. Po nekim analitičarima izborna podizanje nacionalne retorike donosilo je glasove i jednima i drugima.

Sa druge strane SDP nije imao bilo kakvu izbornu strategiju za srpsko biračko telo. Odnosno, držeći se pravila da će jača nacionalna retorika možda doneti više glasova iz HDZ-ovog glasačkog korpusa dovodila je do toga da je nacionalno obojena retorika bila više svojstvena ovoj stranci nego HDZ-u. Šta bi, inače, značila izjava premijerskog kandidata Ljube Jurčića u predizbornoj kampanje za parlamentarne izbore u Hrvatskoj 2007. godine u kojoj se on negativno određuje prema investitorima iz Srbije osim jeftine nacionalističke retorike. „Ne bi bilo politički oportuno prodati tvrtku iz Slavonije Srbima“ govorio je tada Jurčić.⁵

Činjenica da je značajan broj Srba i na prethodnim parlamentarnim i lokalnim izborima dao glas SDP više govori o razočaranosti u politiku SDSS i njihovog koalicionog partnera HDZ nego oduševljenost politikom SDP-a prema Srbima. Te politike ustvari i nema. Možda je izuzetak od politike SDP-a njihov predsednički kandidat Ivo Josipović, koji je po tom pitanju bio veoma dosledan u kritici hrvatske politike prema Srbima 90-tih do jasne osude zločina počinjenih prema njima, ali i jasne antifašističke opredeljenosti Josipovića. Teško je ipak verovati da će i on u izbornoj kampanji posvetiti značajniju pažnju položaju Srba u Hrvatskoj jer su mu glasovi Hrvata presudni za pobedu. Ne znači ipak da neće naći načina da se obrati i srpskim glasačima koji bi mogli biti njegov najsigurniji, iako mali, deo biračkog tela. Tu mislimo i na Srbe koji imaju glasačko pravo u Hrvatskoj, a trenutno žive u izbeglištvu. Da i pored neprepoznatljiva politike SDP prema Srbima, ova stranka polako preuzima biračko telo Srba u Hrvatskoj pokazuje i dominantan broj glasova koja je ova stranka na prethodnim lokalnim izborima dobila u Vukovaru, ali i osvojenoj lokalnoj vlasti u Donjem Lapcu, inače opštini sa većinskim srpskim stanovništvom.

Dosadašnji zvanični stav Beograda, po pitanju stranačkog organizovanja Srba u Hrvatskoj bio je neutralan. Odnosno, zvanični predstavnici Srbije saradivali su sa svim političkim predstavnicima Srba iz Hrvatske uz logičnu prednost onim predstavnicima koji su dobili poverenje srpskih birača. To je do sada bio SDSS. Naravno, predstavnici vlasti

⁵ Preneo „Glas javnosti“, 16.09.2007

sarađivali su i sa Srpskim narodnim većem iz Zagreba, ali i sa predstavnicima crkve i kulturnih institucija. Poučeni lošim iskustvom mešanja u njihove političke odluke 90-tih državni vrh je bio veoma umeren u deljenju saveta. Možda je činjenica da se SDSS nalazi u vlasti koja sporo rešava pitanje Srba u Hrvatskoj i vlast koja ponekad donosi odluke na štetu srpskog naroda i države⁶ predstavlja podsticaj da u tu svoju politiku menja. Ali takav stav će zahtevati verovatno dugoročne analize i on sigurno neće biti usmeren u mešanje u politiku srpskih političara već rezolutniji stav o zaštiti manjinskih prava Srba u Hrvatskoj, što će posredno biti i kritika predstavnika Srba u toj vlasti.

2. Stranke Hrvata u Srbiji

U Srbiji je hrvatska manjina organizovana u političke stranke kroz stranke vojvođanskih Hrvata, jer u ovoj severnoj pokrajini živi najveći broj Hrvata u Srbiji. Prema poslednjem popisu u Srbiji živi oko 70.000 Hrvata, od toga u Vojvodini gotovo 56 hiljada. Najviše Hrvata živi u Subotici, Somboru, Beogradu... Jedina opština u Srbiji u kojoj ne živi ni jedan Hrvat je opština Lapovo.

Prva stranka vojvođanskih Hrvata osnovana je 15.07.1990. godine pod nazivom Demokratski savez Hrvata u Vojvodini. Ova je ujedno najveća i najznačajnija stranka Hrvata u Vojvodini. Pored ove stranke, 1997. godine osnovan je Hrvatski narodni Savez, koji se 2004. godine ujedinio sa DSHV. Hrvatska bunjevačka stranka osnovana je 2005. godine, a dve godine kasnije osnovana je Demokratska zajednica Hrvata. Posljednja osnovana stranka ove manjine je Hrvatsko srijemska inicijativa, kojoj je sedište u Sremskoj Mitrovici i jedina je stranka Hrvata u Vojvodini sa sedištem van Subotice. Iako trenutno u Vojvodini egzistiraju tri stranke vojvođanskih Hrvata, snagu i realni izgled da nastavi sa delovanjem i posle donošenja novog Zakona o političkim strankama u Srbiji ima samo Demokratski savez Hrvata u Vojvodini. Ovaj Zakon predviđa minimum od hiljadu osnivača za stranke nacionalnih manjina, što iako znatno ispod opšteg cenzusa za osnivanje političkih stranaka (10 hiljada osnivača), neće biti dostižno za stranke nacionalnih manjina koje nemaju infrastrukturu i do sada su postojale uglavnom na papiru. Upravo su predstavnici nacionalnih manjina u Skupštini Srbije tražili povećanje cenzusa koji je u Vladinom predlog bio 500 osnivača. Predstavnici manjina verovatno su smatrali da preveliko usitnjavanje stranka manjina ne bi donelo nikakav boljitak za manjinske narode. Kako je rok za ponovnu registraciju kraj 2009. godinu realno je za očekivati da pored DSHV, eventualno još jedna stranka vojvođanskih Hrvata nastavi da egzistira, mada je i to neizvesno.

Demokratski savez Hrvata u Vojvodini (DSHV). Sedište stranke je u Subotici, a predsednika je Petar Kuntić. Stranka je osnovana 15.07.1990. godine. Prvi predsednik bio je Bela Tonković. Prvo samostalno učešće na lokalnim izborima u Subotici doneo im je 15 odborničkih mesta i jedno odborničko mesto u Somboru. U koaliciji sa Savezom reformskih snaga 1992. Godine, izborili su jedno mesto narodnog poslanika, po tadašnjem izbornom zakonu. Prvi poslanik ispred DSHV bio je Antun Skenderović.

⁶ Priznavanje nezavisnosti Kosova i na taj način osporavanja suvereniteta Srbije na njenoj celokupnoj teritoriji

Na izborima 1996. godine imali su znatno lošije rezultate. Osvojili su četiri odbornička mesta u Subotici i jedno mesto u Somboru. U skupštini Autonomne pokrajine Vojvodine nisu osvojili ni jedan mandat, kao ni u Narodnoj skupštini Republike Srbije. Na izbore „revolucionarne“ 2000. godine DSHV na svim nivoima izašao je u koaliciji pod nazivom Demokratska opozicija Srbije, poznatije kao DOS. U ovim izborima na nivou Subotice ovoj stranci pripada 10 odborničkih mesta, a jedno mesto dobijaju u Skupštini AP Vojvodine. Pokrajinski poslanik postaje Bela Tonković. Na ovim izborima DSHV nije dobio mandat u republičkoj i saveznoj skupštini.

Posle trinaest godina od osnivanja 2003. godine sa čela stranke - smenom odlazi Bela Tonković, a na njegovo mesto dolazi Petar Kuntić, koji je i sada na čelu stranke. Godinu dana kasnije, dakle 2004. godine DSHV se ujedinjuje sa Hrvatskim narodnim savezom i stranka nastavlja da deluje pod istim nazivom (DSHV). Za predsednika je ponovo izabran Petar Kuntić. Na izborima iste godine stranka u Subotici osvaja šest odborničkih mesta, a u Skupština AP Vojvodine jedno mesto. To mesto pripalao je Duji Runji. Na republičkom nivou stranka nije osvojila mandat.

Na poslednjim opštim izborima stranka je postigla značajan rezultat. Pre svega iz razloga što posle ovih izbora ima predstavnike na svim nivoima. Na lokalnom nivou ima šest odbornika u Subotici, tri odbornika u Somboru, i po jednog odbornika u Apatinu i Baču. U Pokrajini je i dalje predstavlja Dujo Runje, a u Narodnoj skupštine Republike Srbije predsednik stranke Petar Kuntić. Stranka je na pokrajinskom i republičkom nivou išla u koaliciji na čelu sa Demokratskom strankom Borisa Tadića i više manjih stranaka kao što su G17, Liga socijaldemokrata Vojvodine...

DSHV je 2009. godine prišla i Hrvatska srijemska inicijativa.

Hrvatski narodni savez . Stranka je osnovana 1997. u Subotici. Na izborima 2000. Godine, u koaliciji sa DOS-om, osvojili su pet odborničkih mandata u Subotici i jednog pokrajinskog poslanika. 2004. godine ujedinili su se sa Demokratskim savezom Hrvata u Vojvodini (DHSV).

Hrvatska Bunjevačko Šokačka stranka osnovana je 2005. godine, a za predsednika je izabran Bela Tonković. Nisu do sada imali uspeha na izborima. Za očekivati je da će imati ozbiljan problem da prema novom zakonu prikupe dovoljan broj potrebnih potpisa.

Demokratska zajednica Hrvata osnovana je 2007. godine u Subotici i na izborima 2008. godine nisu imali uspeha. Predsednik stranke je Đorđa Čović. I nju čeka neizvesnost oko preregistracije.

Hrvatsko srijemska inicijativa osnovana je 2008. godine u Sremskoj Mitrovici. Na listi Demokratske stranke osvojila je jedan mandat u lokalnom parlamentu na izborima u gradu gde su osnovani. 2009. godine ujedinili su se sa DSHV

Hrvatska manjina zastupljena je na svim nivoima vlasti i deo je vladajuće koalicije i na lokalnom i pokrajinskom i državnom nivou. U Subotici ima potpredsednika

Skupštine Grada Subotice, na pokrajinskom nivou ima pomoćnika sekretara, dok na državnom nivou ima narodnog poslanika u Narodnoj skupštini Republike Srbije.

Politika DSHV je usmerena na zaštitu manjinskih prava i na tom planu postignuti su značajni rezultati. Stranke hrvatske nacionalne manjine u Srbiji bile su u saradnji okrenute ka prodemokratskim i proevropskim strankama. Na državnom nivou stranke, pre svega DSHV, bio je prinuđen na koalicije kako bi obezbedio zastupljenost Hrvata u Narodnoj skupštini Republike Srbije i Autonomne pokrajine Vojvodine. Koalicije prodemokratskih stranaka imale su i više senzibiliteta za manjinska prava, pa i prava nacionalnih manjina. Manjine su bile najdisciplinovanije biračko telo svih prodemokratskih koalicija, jer su do 2000. godine manjine bile predstavljene samo preko „režimskih“ političara.

Međutim, pobeda prodemokratskih snaga 2000. godine nije rešila sve probleme manjinskih zajednica u Srbiji. Zakon o nacionalnim savetima treba da bude donet tek ovih dana (kraj avgusta 2009.godine). Bolja je situacija na području APV, u kojoj živi većina pripadnika hrvatske nacionalne manjine.

Postoje inicijative, od većinskih stranaka na području AP Vojvodine, da se odrede garantovani mandati za manjine u pokrajinskoj skupštini, pa time i za hrvatsku manjinu. Na državnom nivou obezbeđen je niži cenzus za stranke nacionalnih manjina (0,35% glasača), ali nije definisan broj zagarantovanih mandata.

Da li će hrvatska nacionalna manjina ubuduće učestvovati samostalno na izborima ili će i dalje biti deo liste Demokratske stranke ili neke druge stranke evropske orijentacije ili će možda biti u koaliciji sa nekom drugom strankom nacionalnih manjina? To svakako zavisi od kapaciteta biračkog tela i od realne mogućnosti da se pređe cenzus kao i bliskosti programskih opredeljenja. Činjenica je da garantovani mandat na listi druge stranke ne donosi preteranu samostalnost poslaniku iz redova DSHV. Važna je činjenica da mandati u Srbiji nisu u vlasništvu pojedinca već dobrim delom njime raspolaže stranka pa je uticaj na političke odluke i pored činjenice tesne većine, nije veliki. To ne znači da dobri odnosi unutar vladajuće većine i liste ne daju mogućnost za nametanje određenih pitanja ili za amandantsko delovanje u Narodnoj skupštini. Sadašnji skupštinski saziv, imajući u vidu da je u njemu i predsednik DSHV daje veću težinu jednom mandatu koji pripada ovoj stranci, ali je veliko pitanje da li je to maksimum koji hrvatska nacionalna manjina može postići u političkom životu Srbije. U svakom slučaju bila bi velika šteta ukoliko bi pogrešna procena za samostalan izlazak na izbore dovela do izbornog neuspeha i da to znači da ova manjina nema zastupljenost u parlamentu Republike Srbije ili u Skupštini autonomne pokrajine Vojvodine.

Realno je da će ubuduće ukрупnjavanje stranaka hrvatske nacionalne manjine u Srbiji rezultirati i boljim rezultatima DSHV.

Većinske stranke, kao što su Demokratska stranka, G17+ , LDP ali i Liga socijaldemokrata Vojvodine i ubuduće će za ciljnu grupu imati pripadnike manjina, pa time i hrvatske manjine u Srbiji. To je neprekidan proces za pridobijanje glasača, a da li će stranke hrvatske manjine zadržati svoje glasače zavisi pre svega od toga kakva je percepcija glasača o borbi njihovih predstavnika za interese njihove manjine. Činjenica da DSHV participira u vlasti stvara odgovornost za njihove predstavnike pred glasačima, ali glasači ove manjine za sada ostaju u prodemokratskom korpusu glasova i teško je očekivati da će, za sada, njihove stranke saradnjivati sa sadašnjim ili bivšim radikalima.

Mada, činjenica da su sada posredno u koaliciji sa SPS, u bliskoj budućnosti ne isključuje ni tu mogućnost.

Značaj manjinskih stranaka Srba i Hrvata na poboljšanje odnosa između dva naroda i Hrvatske i Srbije

Manjinske stranke Hrvata u Srbiji i Srba u Hrvatskoj imaju veoma važnu ulogu u poboljšanju međusobnih odnosa dveju država i dvaju naroda. Činjenica da se svako poboljšanje odnosa pozitivno reflektuje i na položaj ove dve manjine u Srbiji i Hrvatskoj. Svako pogoršanje odnosa između ova dva naroda najveće i najgore posledice je imalo na njihove manjine koje žive van granica „matice“. I period posle atentata u Skupštini Kraljevine Jugoslavije na Radića i period drugog svetskog rata i period ratnih sukoba 90-ih godina prošlog veka skupo su platili pripadnici manjina, posebno teško Srbi u Hrvatskoj. Ovo pre svega zbog njihovog značajnog procenta i velikih žrtava koje su imali, koji je na kraju rezultirao i progonom najvećeg broja pripadnika ovog naroda iz Hrvatske. Posledice su u svim periodima osećali i pripadnici hrvatske nacionalne manjine u Srbiji.

Nacionalistički pokličići sa druge strane granice vrlo brzo se osete na položaj manjine sa druge strane granice.

Uloga manjinskih stranaka ova dva naroda u pogledu poboljšanja odnosa i razvijanja dobrosusedskih odnosa uz uvažavanje svih prava nacionalnih manjina je od presudnog značaja. U tom pogledu dobra iskustva na jednoj strani treba primenjivati i na drugoj strani bez potrebe da se uvek primenjuje princip reciprociteta, jer bi to usporavalo uvođenje novih i dobrih standarda u poboljšanju položaja nacionalnih manjina. Razmena iskustava između pripadnika manjinskih stranaka Srba u Hrvatskoj i Hrvata u Srbiji je od velikog značaja. Od ogromnog značaja je i „lobiranje“ manjinskih stranaka Hrvata u Srbiji za rešavanje pojedinih pitanja Srba u Hrvatskoj i obrnuto kako bi se što više učvrstilo poverenje, ali i rešili problemi.

Na tom planu postoje brojne mogućnosti i u parlamentima i u Vladama Hrvatske i Srbije. Lep primer dobre prakse je formiranje parlamentarnih grupa prijateljstva između Srbije i Hrvatske u oba parlamenta i u Narodnoj skupštini Republike Srbije i Saboru Republike Hrvatske. Očekuju se i prvi sastanci ovih grupa, a već su razmenjena zvanična obaveštenja o formiranju grupa.

Dobra saradnja dveju najvećih stranaka SDSS i DSHV mogla bi i da se produbi, kao i da obezbede bolje rezultate pogotovo, pošto obe stranke participiraju u vlasti i na državnim i lokalnim nivoima.

Još bolja mogućnost saradnje postoji između lokalnih samouprava u kojima srpska i hrvatska manjina participiraju u vlasti sa lokalnim samoupravama iz matičnih država. To otvara prostor i za bolju privrednu, kulturnu i svaku drugu saradnju.

Manjinske stranke, pored činjenice da potiču saradnju sa matičnom državom trebale bi da budu još bolji servis države u kojoj žive u cilju za unapređenje međunacionalnih odnosa.

Summary: In this work it is given an overview of parties of Serbian and Croatian minorities. Brief historical introduction, the way how Serbs and Croats are organised in parties of minorities as well as how voters are determined to “bigger” parties is also included. It is analysed the role of minority parties in protesting rights of Serbian or Croat minority. In this project it is explained how these parties are improving relation between Serbs and Croats, Serbia and Croatia.